

Chorwacka droga do wolności

17 czerwca 2016

19 maja 1991 roku Chorwaci opowiedzieli się w referendum za niepodległością od Jugosławii. Dlaczego to właśnie ta republika związkowa jako jedna z pierwszych opowiedziała się za opuszczeniem Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Jugosławii?

Chorwacja była jedną z najbogatszych republik związkowego państwa komunistycznego. Jednak nie tylko koszty natury ekonomicznej uwierały Chorwatów w związku z egzystencją w związkowym państwie. Przez większość swojej historii czuli się oni poszkodowani względem Serbów, którzy zdaniem władz w Zagrzebiu byli faworyzowani. Konflikt chorwacko-serbski był bardzo złożonym zagadnieniem, którego geneza sięga wcześniejszych lat.

MRZONKA ILIRIZMU?

Już w latach 30. XIX wieku Chorwaci rozpoczęli działania mające na celu zjednoczenie Słowian południowych. Ideę iliryzmu musieli oni realizować w oparciu o aparat państwa austro-węgierskiego, którego stanowili część. 10 lipca 1868 roku dualistyczna monarchia zawarła porozumienie z Chorwatami, na mocy którego powstało „Królestwo Dalmacji, Chorwacji i Sławonii”. Obszar ten znajdował się zarówno w części austriackiej jak i węgierskiej. Optujący za zjednoczeniem wszystkich Słowian pod patronatem Chorwacji biskup Josip Juraj Strossmayer zwrócił się o poparcie Serbów dla tej idei. Serbski książę Milan Obrenović poinformował jednak administrację węgierską o rzekomo separatystycznych planach Chorwatów. Zniweczyło to plany zjednoczeniowe i zaogniło relacje serbsko-chorwackie.

Dopiero w 1905 roku obie strony zawarły koalicję wspierającą Węgrów w ich walce o niezależność od Austrii, przy czym

bałkańscy politycy chcieli ograniczyć rosnące wpływy niemieckie na Bałkanach. Koalicja nic nie osiągnęła i została wkrótce rozbita. Dualistyczna monarchia skutecznie prowadziła działania utrudniające porozumienie pomiędzy Serbami i Chorwatami.

PRÓBY SAMOSTANOWIENIA

Rozpad Austro-Węgier w skutek postanowień traktatu wersalskiego z 1919 roku stworzył nowe podłoże dla zjednoczenia Słowian południowych. Pomimo ogromnych strat osobowych i gospodarczych w wojnie, to Serbowie stali się liderami zjednoczenia narodów słowiańskich. Na mocy kompromisu pozwalającego zawrzeć deklarację korfuńską 20 lipca 1917 roku powstało państwo Serbów, Chorwatów i Słoweńców (w skrócie SHS), które miało szanować odmienną kulturę i religijność tworzących ją państw. Oficjalnie jednak dopiero 1 grudnia 1918 roku stworzono zjednoczone państwo, w skład którego weszło także Królestwo Serbii.

W SHS dominowali Serbowie. Większość ministerstw w kolejnych rządach obejmowali belgradzcy politycy, co oburzało Chorwatów żądających większej ilości praw. Stjepan Radić – lider chorwackiej partii chłopskiej za wszelką cenę chciał ograniczyć wielkoserbskie aspiracje, opowiadając się za federalnym kształtem Królestwa SHS. Zarówno Serbowie jak i Chorwaci przerzucali się wzajemnymi oskarżeniami o mocarstwowe aspiracje i marginalizację drugiej strony. Destabilizowało to układ polityczny w kraju. W latach 1918–1929 powstały aż 23 rządy. Dodatkowo 28 czerwca 1928 roku w Skupstini (parlamencie Królestwa SHS) doszło do strzelaniny, w wyniku której zginął Stjepan Radić.

W wyniku tych wydarzeń król Aleksander Karadziordziewić wprowadził w państwie rządy dyktatorskie. W nadanej przez niego konstytucji z 3 września 1931 roku zmianie uległa nazwa państwa – Królestwo SHS zostało przemianowane na Królestwo Jugosławii. Politycy chorwaccy na czele z Ante Trumbiciem i

Ivanem Korosecem nadal domagali się równouprawnienia dla Chorwatów i Słoweńców. Bezskutecznie. W Królestwie do wybuchu II wojny światowej trwał kryzys polityczny przy zachowaniu serbskiej dominacji w kolejnych gabinetach rządowych. Zamordowanie króla Aleksandra w Marsylii 9 października 1934 roku przez zamachowca wywodzącego się z Macedonii i współpracującego z chorwackimi ustaszami, pogłębiło chaos w państwie. Dopiero 26 sierpnia 1939 roku strona serbska i chorwacka zawarły porozumienie pozwalające Chorwatom utworzyć Banowinę Chorwacką – obszar niezależny od władz w Belgradzie.

W czasie II wojny światowej do głosu doszedł działający już w latach 30. XX wieku Ante Pavelić, który stał na czele chorwackich ustaszy – skrajnie nacjonalistycznej organizacji o charakterze terrorystycznym, wspieranej przez państwa Osi. 10 kwietnia 1941 roku powstało Niezależne Państwo Chorwackie (NDH). W praktyce było ono jednak zależne od Włoch i III Rzeszy. Od samego początku Pavelić rozpoczął bezpardonową walkę z ludnością serbską zamieszkującą NDH. Do 1945 roku życie straciło nawet 600 tys. osób serbskiego pochodzenia. Wszystko to odbyło się przy aprobacie Stolicy Apostolskiej. Dopiero w 1942 roku Watykan potępił antyserbskie poczynania Pavelicia.

KOMUNISTYCZNE KAJDANY

Klęska Trzeciej Rzeszy w starciu ze Związkiem Radzieckim znalazła swoje odzwierciedlenie także na Bałkanach. Kraje półwyspu bałkańskiego na bazie konferencji pokojowych i ustaleń Wielkiej Trójki znalazły się w radzieckiej strefie wpływów. Oznaczało to de facto zakończenie marzeń o jakiegokolwiek możliwości zjednoczenia narodów słowiańskich pod auspicjami innymi niż komunistyczne. Pojawił się natomiast problem jak realizować ideę jugosłowiańskości – utrzymać prymat Serbów w państwie, czy dążyć ku równouprawnieniu Chorwatów?

Państwo komunistyczne w teorii głosiło ideę równouprawnienia

narodów, co dla Serbów oznaczało dyskryminację, a Chorwatom dawało nadzieję. Josip Broz Tito – lider jugosłowiańskiej partii komunistycznej – z racji swego chorwackiego pochodzenia był uważany w Belgradzie za stronnika spraw chorwackich. Obiektywnie oceniając ten problem należy stwierdzić, że Tito sprzyjał przede wszystkim jednoci Jugosławii i na tej drodze unikał zdrażniania stosunków serbsko-chorwackich. Pewna unifikacja idąca za systemem komunistycznym na wiele lat zepchnęła antagonizm dwóch największych nacji na boczny tor.

NA DRODZE DO SEPARACJI

Idea jugosłowianizmu nie zyskała aprobaty ani Serbów, ani Chorwatów. Oba narody podsycaly istniejące w świadomości narodowej mity oskarżające się nawzajem o najpodlejsze poczynania. Obie strony bały się też powstania Wielkiej Serbii bądź Wielkiej Chorwacji. Kryzys ekonomiczny jaki przeżywała Socjalistyczna Federacyjna Republika Jugosławii (SFRJ) już po śmierci Tito w 4 maja 1980 roku, w latach 90. XX wieku ożywił antagonizm serbsko-chorwacki. Już w 1971 roku w Chorwacji wybuchły strajki, w czasie których Chorwaci domagali się odłączenia od Jugosławii. „Chorwacka wiosna” była pierwszą rysą na monolocie jugosłowiańskim. Narastający kryzys ekonomiczny kraju zmusił władze centralne do przesuwania środków z jednych obszarów na inne a w tym przypadku – z zamożniejszych republik do tych biedniejszych. Zarówno Chorwaci jak i Słoweńcy otwarcie sprzeciwiali się takiej polityce. Nie czuli oni potrzeby wspierania innych republik dla utrzymania jednoci państwa. Chaos na najwyższych szczeblach władzy państwowej oraz wzrost popularności polityków wygłaszających hasła nacjonalistyczne przesądziły o upadku komunistycznej Jugosławii.

Trudno jest rozsądzić, która ze stron – serbska czy chorwacka – bardziej podgrzewała spór. Trzeba mieć na uwadze, że obie te nacje nie kryły swoich mocarstwowych ambicji. Do tego dochodził wzajemny dystans i otwarta niechęć. Z tego tytułu wzajemna współpraca Zagrzebia z Belgradem była niemożliwa.

Destabilizowała ona w dużej mierze funkcjonowanie Królestwa SHS jak i Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Jugosławii.

W wolnych wyborach przeprowadzonych w Jugosławii w 1990 roku zwyciężyła Chorwacka Wspólnota Demokratyczna. Ugrupowanie to dążyło do ogłoszenia niepodległości przez Chorwację. Za tym krokiem w referendum ogólnokrajowym przeprowadzonym 19 maja 1991 roku opowiedziała się zdecydowana większość Chorwatów (ponad 90%). 25 czerwca 1991 roku Chorwacja – wraz ze Słowenią – opuściła struktury SFRJ.

Wolne państwo zmagало się z różnego rodzaju problemami, powodowanymi głównie przez Serbów, którzy nie mogąc pogodzić się z rozpadem Jugosławii prowadzili pod auspicjami Jugosłowiańskiej Armii Wyzwoleńczej regularne działania wojenne na obszarze Chorwacji. Oba kraje weszły w stan wojny, rozpoczynając serię konfliktu na terenie byłej Jugosławii, które wstrząsnęły ówczesną Europą.

Zakończenie wojny i rozsądna polityka Zagrzebia pozwoliły Chorwacji wejść w szeregi NATO (1 kwietnia 2009 roku) oraz stać się członkiem Unii Europejskiej (1 lipca 2013 roku). Te dwa istotne wydarzenia w dużej mierze pozwoliły Chorwacji osiągnąć o wiele wyższy poziom rozwoju w stosunku do innych krajów półwyspu bałkańskiego.

Autorstwo: Marek Wiśniewski

Źródło: Histmag.org

Licencja: [CC -BY-SA 3.0](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/)

BIBLIOGRAFIA

1. Pavlicević Dragutin, „Historia Chorwacji”, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2004
2. Pawłowitch Stevan, „Historia Bałkanów (1804–1945)”, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2009.
3. Skowronek Jerzy, Tanty Mieczysław, Wasilewski Tadeusz,

„Historia Słowian południowych i zachodnich”, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1988.

4. Tanty Mieczysław, „Bałkany w XX wieku, dzieje polityczne”, Wydawnictwo Książka i Wiedza, Warszawa 2003.

5. Walkiewicz Wiesław, „Jugosławia. Byt wspólny i rozpad”, Wydawnictwo Trio, Warszawa 2000.